

University of Groningen

In memoriam John Griffiths (1940-2017)

Von Benda-Beckmann, Keebet; Weyers, Helena

Published in:
Recht der Werkelijkheid

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Von Benda-Beckmann, K., & Weyers, H. (2019). In memoriam John Griffiths (1940-2017). *Recht der Werkelijkheid*, 39(2), 6-17. [2].

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

IN MEMORIAM

In memoriam John Griffiths (1940-2017)

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

John Griffiths – geboren op 3 juli 1940 in Berkeley en gestorven op 14 augustus 2017 in Amsterdam – was een geboren en getogen academicus. Evenals zijn beide ouders werkte hij bijna zijn leven lang aan universiteiten. Zijn academische opleiding kreeg hij op de University of California in Berkeley (filosofie was zijn major) en Yale Law School. Het overgrote deel van zijn professionele academische leven was John verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ter gelegenheid van zijn emeritaat publiceerde hij een levensbeschrijving (Griffiths, 2006).¹ Dat maakt dat wij niet in hoeden te gaan op zijn biografische details en zijn professionele loopbaan.

Johns dood kwam voor zijn directe omgeving en hen die hij tot zijn (ex-)collega's en/of vrienden rekende, niet onverwachts. In het najaar 2016 openbaarde zich zijn ziekte: pancreaskanker. Hij was over het verloop ervan zeer open, vergelijkbaar met de stijl die al zijn optreden en zijn professionele schrijven kenmerkt. In zijn laatste 'bulletin' schreef hij: 'I will, of course, not "miss" any of you, and I hope you can get along without me!'

John was een op de voorgrond tredende man. Ieder die hem ontmoet heeft, zal dat hebben ervaren. Hij had uitgesproken opinies over tal van zaken, uitte die op een directe manier en paarde dat aan expliciete voorkeuren. Hij was sterk gericht op argumentatie; alleen bewijsvoerende redenen telden in professionele discussies en persoonlijke gesprekken. Er waren vele gelegenheden om dit te ervaren, want hij was uitermate gesteld op – informele – samenkomsten met vrienden en collega's.

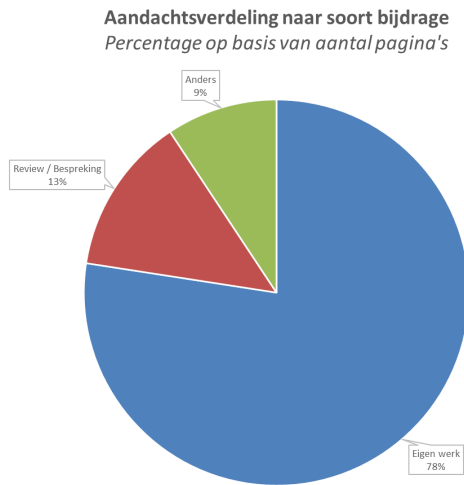
Het werk

Totaal plaatje

Net zoals bij zijn loopbaanontwikkeling heeft John ook van zijn productie een nagenoeg compleet overzicht verzorgd. Vier kloeke ingebonden banden zijn het resultaat, een bron die het eenvoudig maakte het geheel te classificeren, aan de hand van jaartal, bron, omvang en type van bijdrage.² Het betreft 144 publicaties met een totale omvang van 1641 pagina's. Daarnaast is hij de hoofdauteur van

1 Later heeft hij deze lezing vertaald en nog iets uitgebreid. Deze versie is in eigen beheer uitgegeven en verspreid onder een kleine kring van (ex-)collegae, vrienden en familieleden. De tekst is in digitale vorm beschikbaar op <https://rechtensamenlevingdotorg.files.wordpress.com/2018/11/how-i-became-a-sociologist-of-law.pdf>

2 We danken Albert Klijn voor het verrichten van dit monnikenwerk en voor de grote input die hij gehad heeft in dit IM.

zes boeken: de vier uitgaven van de leerboeken *Een kennismaking met de rechts-sociologie en de rechtsantropologie* (1987, 1992), later omgedoopt in *De sociale werking van recht* (1996, 2005), en twee boeken over de regulering van het medisch handelen dat het leven bekort (1998, 2008). Die zijn niet meegenomen in de telling.

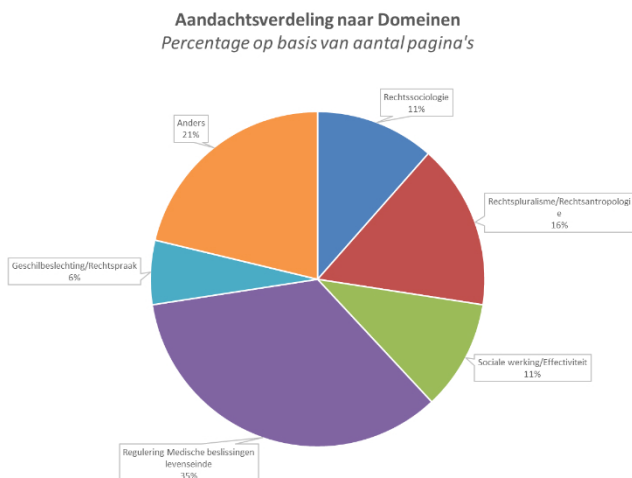
Zoals te verwachten vormt het merendeel van de verzamelde publicaties (78%) de verwoording van eigen bijdragen aan het vak.³ Daarnaast zijn er varia zoals reacties in kranten, redes en twee In Memoriams (voor Els Baerends en Franz von Benda-Beckmann): 9%.

Naast de eigen inhoudelijke bijdragen heeft John maar liefst 31 publicaties die wij typeerden als 'review' dan wel 'bespreking', bijdragen dus in de vorm van een analyse of een bespreking van door anderen geleverd werk in de vorm van onderzoek of betoog (13% van zijn werk). Naar onze mening, want een objectieve maatstaf ontbreekt, maakt dat een substantieel deel uit van zijn oeuvre.

Deze hoeveelheid laat, naar onze mening, zien dat John zich veel en intensief met het werk van anderen heeft beziggehouden. Dat resulteerde vaak in stevige kritiek op het werk van collega's, waarbij hij analytische tekortkomingen blootlegde. Ook zette hij zich met kracht af tegen de normatieve lading van gehanteerde kernbegrippen, waardoor feit en norm door elkaar werden gehaald. De besprekingen bestrijken een groot bereik van onderwerpen, variërend van recht, tot filosofie en sociologie. In die reviews treedt het karakter van een kritische analyticus die de harde toon niet schuwt naar voren.

3 De aandachtpercentages staan voor het aantal aan dat onderdeel bestede bladzijden op het totaal aantal bladzijden.

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

Vijf aandachtsgebieden

Als we zijn elf publicaties die dateren van vóór de benoeming in Groningen buiten beschouwing laten, kan het eigen werk onderverdeeld worden in vijf aandachtsgebieden. Hoezeer de benoeming een breekpunt in zijn werk vormde, wordt duidelijk als men weet dat deze elf publicaties rechtswetenschappelijk van aard zijn. Ons beperkend tot de publicaties tijdens zijn Groningse periode, zien we het volgende beeld:

Rechtsantropologie/rechtsppluralisme

In totaal schreef John achttien publicaties op dit terrein (21% van zijn aandacht): negen in de jaren 1980 en evenzoveel in de jaren 1990. Het zwaartepunt lag in 1985/1986 met drie zeer omvangrijke bijdragen:

- ‘Current legal anthropology in the Netherlands: trend report’ (p. 105-162), in: J. van Houtte (ed.), *Sociology of Law and Legal Anthropology in Dutch Speaking Countries*, Dordrecht: Martinus Nijhoff 1985;
- ‘Recent anthropology of law in the Netherlands and its historical background’ (p. 11-66), in: K. von Benda-Beckmann & F. Strijbosch (eds.), *Anthropology of Law in the Netherlands: Essays on Legal Pluralism*, Dordrecht: Foris Publications 1986;
- ‘What is legal pluralism?’, *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 1986-24, p. 1-55.

Om de wortels van zijn belangstelling voor dit onderwerp te traceren, moeten we terug naar het jaar 1970. In het kader van de ‘recht en ontwikkeling’-beweging werd aan de Universiteit van Legon in Ghana een Amerikaanse docent gezocht die constitutioneel recht kwam onderwijzen. John waagde het erop en doceerde daar

vervolgens constitutioneel recht en strafrecht.⁴ Wetenschappelijk was deze periode vooral van belang, omdat hij voor het eerst beseftte dat statelijk recht lang niet altijd toegepast wordt. Hij las veel antropologische literatuur over Afrika. Beide ervaringen vormden de basis voor zijn theoretische werk over de sociale werking van recht en in het bijzonder over rechtspluralisme.

Voor de meeste juristen van die tijd was dat een revolutionaire gedachte. Zij wilden wel accepteren dat andere normen dominant konden zijn, maar die waren geen recht, althans, die werden alleen recht voor zover zij in het statelijk recht werden erkend en opgenomen. Zij kenden de belangwekkende Nederlandse koloniale literatuur niet waarin deze problematiek in het middelpunt had gestaan. John zelf was deze literatuur gaan lezen toen hij naar Nederland kwam en was onder de indruk van het uitzonderlijk hoge analytische niveau van de adatrechtschool van Cornelis van Vollenhoven en diens collega's en opvolgers.

Zijn artikel 'What is legal pluralism' is wellicht het meest geciteerde artikel over rechtspluralisme ter wereld. Hij neemt stelling tegen een rechtsopvatting die recht aan de staat koppelt. Dit rechtscentralisme leidt ertoe dat juristen en met hen veel sociale wetenschappers niet-statale recht niet waarnemen, of het alleen ter kennis nemen voor zover het door statelijk recht erkend wordt. Zo wordt a priori een hiërarchie geconstrueerd die in veel gevallen niet met de realiteit van menselijk handelen overeenstemt. Het artikel is onderwerp van talloze discussies over de voor- en nadelen van een ruim rechtsbegrip geweest. Het kardinale punt dat John maakte, namelijk dat rechtspluralisme in de sterke betekenis van het woord (*strong legal pluralism*) in de praktijk niet afhankelijk is van wat een staat daarvan vindt, bleef voor velen moeilijk te bevatten. Door statelijk recht erkend rechtspluralisme (*weak legal pluralism*) werd nog wel geaccepteerd, maar 'strong' rechtspluralisme viel voor velen buiten het gezichtsveld. Andere normatieve stelsels werden afgedaan als gewoonte of traditie. De belangrijkste reden voor de strijd – juristen en sociologen gevoelig maken voor het eventuele bestaan van niet-statale recht – is inmiddels door de proliferatie van internationaal en transnationaal recht vervallen. Het bestaan van rechtspluralisme wordt nu alom geaccepteerd.

De discussies over een passend rechtsbegrip zijn vaak nogal vruchteloos geweest bij afwezigheid van een nadere bepaling van een ruimer rechtsconcept. Daardoor ontstond de schijn dat bijna alle normativiteit onder het rechtsbegrip kon vallen en dat het daarmee geen onderscheidend vermogen had. John is overigens niet de uitdaging aangegaan om een analytisch rechtsbegrip uit te werken dat voor vergelijkende doeleinden bruikbaar is.

Geschilbeslechting/rechtspraak

Het aantal bijdragen op dit terrein is relatief gering: zeven artikelen in de periode 1976-1987 (11% van zijn aandacht). Qua inhoud zijn ze echter bijzonder belangrijk. Het gaat om:

- 'The distribution of legal services in the Netherlands', *British Journal of Law and Society* 1977-4, p. 260-286;

4 Johns partner Fré le Poole doceerde er rechtsvergelijking.

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

- ‘The general theory of litigation – a first step’, *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 1983-5, p. 45-201.

Liefst drie door hem uitgevoerde onderzoeken liggen op dit terrein:

- ‘Enige aspecten van de verdeling van beroepszaken in drie juridische faculteiten’, *Ars Aequi* 1977-26, p. 693-707;
- ‘What do Dutch lawyers actually do in divorce cases?’, *Law and Society Review* 1986-20, p. 135-175;
- ‘De rol van de rechter bij de totstandkoming van bezoek na echtscheiding’, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 1987-9, p. 3-16.

The general theory of litigation is een zeer omvangrijke en gedetailleerde procesbeschrijving van het gedrag van conflictpartijen in geschillen in de meest brede zin van het woord. John onderscheidt een aantal opeenvolgende stadia die conflicten kunnen doorlopen. Deze stadia kunnen als situaties worden gezien waarin de partijen in een potentieel juridisch conflict voor gedragskeuzen worden gesteld. In de eerste plaats is dat de keuze die aan het eigenlijke conflict voorafgaat: de keuze om conflicten te voorkomen (bijvoorbeeld door bepaalde interacties met bepaalde mensen uit de weg te gaan). In de tweede plaats de keuze om, nadat het conflict is ontstaan, de confrontatie met de andere partij aan te gaan of toe te geven. In de derde plaats wanneer de confrontatie wordt aangegaan, de keuze om al dan niet overeenstemming met de andere partij te gaan zoeken en wel of niet in te stemmen met het resultaat hiervan. In de vierde plaats de keuze om al dan niet hulp of advies in het conflict te gaan zoeken bij derden (adviseurs, advocaten, enz.). In de vijfde plaats de keuze om al dan niet een juridische procedure te starten. In de zesde en laatste plaats de keuze om tijdens deze juridische procedure alsnog het bereiken van overeenstemming na te streven.

John vraagt ook in dit verband speciale aandacht voor rechtspluralisme, de gelaagde structuur van de normgemeenschappen waaruit de samenleving bestaat (gezin, buurt, school, bedrijf, gemeente, club, enz.) en waarbinnen (informele) handhaving van normen een belangrijke rol speelt. Het ‘succes’ van de handhaving binnen de normgemeenschap(en) die partijen in een conflict met elkaar delen, de relationele dichtheid van velden, verklaart zo mede waarom in het conflict welke stappen worden doorlopen en of het, bijvoorbeeld, tot een rechtszaak komt.

Effectiviteit – sociale werking van wetgeving

Als ergens zonder meer afgaan op de cijfermatige weergave van Johns artikelen (twaalf publicaties met een aandachtsscore van 15%) tot een misleidend beeld leidt, dan hier. Het belang van het thema voor John blijkt uit de aandacht ervoor in zijn oratie en de naamsverandering van de leerboeken: van ‘*Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*’ naar ‘*De sociale werking van recht*’. De sociale-werkingsbenadering komt in veel artikelen die onder een andere categorie vallen ook naar voren. Dat komt onder andere, doordat rechtspluralisme een belangrijke, zo niet de belangrijkste factor is in de sociale-werkingsbenadering. De

eerste en de laatste versie waarin John het gedachtegoed uitgebreid verwoordt, zijn:

- ‘De sociale werking van rechtsregels en het emancipatoire potentieel van wetgeving’ (p. 27-46), in: T. Havinga & B. Sloot (red.), *Recht: bondgenoot of barrière bij emancipatie*, 's-Gravenhage: Vuga Uitgeverij 1990;
- ‘De sociale werking van wetgeving’ (p. 467-505), in: J. Griffiths & H. Weyers (red.), *De sociale werking van recht, Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005.

In zijn oratie *Is Law Important?* nam John afstand van wat hij noemde de instrumentalistische visie op de werking van recht. Dit is een visie die naar zijn mening ten onrechte uitgaat van atomistisch individualisme, perfecte communicatie en een normatief monopolie van de staat. In plaats daarvan propageert hij aandacht voor de sociale arena's waarin de wetgever veranderingen wil bewerkstelligen: de 'maatschappelijke werkvloer'. Hij laat zien dat wetgeving als externe regels in semiautonome sociale velden (SASV's) hun werk moeten doen. Die externe regels bereiken actoren bijna altijd via tussenpersonen die er hun eigen uitleg aan geven (beïnvloed door de SASV's waar zij deel van uitmaken). Verder bezitten SASV's eigen regels die mede bepalen wat van wetgeving terecht komt. Actoren kunnen een wettelijke regel gebruiken ter ondersteuning van hun eigen claims, maar ze kunnen de regels ook verwerpen, omdat ze het niet eens zijn met de inhoud ervan of omdat ze vinden dat de wetgeving in hun situatie niet van toepassing is. Wetgeving concurreert, met andere woorden, met andere normenstelsels.

De eerste samenhangende visie van de sociale-werkingsbenadering is geschreven in relatie met gelijke behandelingswetgeving (1990). Het betoog is een verzameling van mogelijke aandachtspunten, zoals het soort effect dat onderzocht moet worden ('directe effecten'), de overtuiging dat een samenleving bestaat uit meerdere (relevante) SASV's, de noodzaak van communicatie van rechtsregels en de daarbij optredende vervorming, en de mobilisering van recht. Waartoe de verdere ontwikkeling van Johns gedachten heeft geleid, valt onder andere te lezen in het vlak voor de beëindiging van zijn academische loopbaan gepubliceerde artikel 'The Social Working of legal Legal Rules' (2003). Daarin schetst hij de contouren van wat hijzelf een 'proto-theorie' noemt. Het aantal aandachtspunten is uitgebreid en verfijnd, maar de formulering van theoretische proposities is achterwege gebleven.

De regulering van het medisch handelen rondom het levenseinde

Medisch handelen dat mogelijk het leven bekort (MBPSL is de Engelse afkorting) is het thema waar John het meest over gepubliceerd heeft. Behalve de boeken *Euthanasia and Law in the Netherlands* (1998) en *Euthanasia and Law in Europe* (2008) zijn er 37 publicaties in tijdschriften en bundels (25% van zijn aandacht). Afgezien van de lange duur van zijn bemoeienis met dit onderwerp – zijn eerste bijdrage dateert van 1987, zijn laatste van 2013 – is de gemiddelde omvang van die bijdragen voor John aan de krappe kant: tien bladzijden (tegenover een gemiddelde omvang van zeventien, bijna het dubbele dus). Natuurlijk zijn er ook weer heel omvangrijke bijdragen: zijn beschrijving van het recht betreffende

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

MBPSL in *Euthanasia and Law in Europe* (2008) omvat zo'n 75 pagina's. Naast de omschrijving van het recht staan in het boek ook twee reflecties van zijn hand. De ene betreft de vraag naar het hellend vlak – volgens John empirisch niet aantoonbaar opgetreden; de tweede heeft als kern dat het afschaffen van een wettelijke regel niet leidt tot minder, maar tot meer regels.

Het thema werd hem in de schoot geworpen, doordat de redactie van het *Nederlands Juristenblad* hem vroeg als buitenstaander te reflecteren op het Nederlandse euthanasiedebat. Zijn werkwijze was, zoals gebruikelijk, zo goed als alles lezen wat er gepubliceerd is en dat terug brengen tot een handvol onderwerpen.

Over de praktijk van euthanasie was op dat moment nog niets bekend. Dat veranderde begin jaren 1990. Voor John werd het onderzoek naar de praktijk dat om de vijf jaar werd herhaald een *Fundgrube* voor publicaties. Zoals was te verwachten, was hij erg kritisch over het werk van de onderzoekers en over de politieke discussies die aan de onderzoeken werden verbonden. Die kritiek betrof de operationalisering die de onderzoekers gebruiken (die zowel empirische als juridische problemen kennen) en het sleutelen aan wetgeving zonder rekening te houden met rechtssociologische inzichten.

Bijzonder aan Johns bijdragen op dit terrein was dat hij – in lijn met het door hem altijd duidelijk gemaakte onderscheid of een betoog vanuit een intern of extern perspectief geschreven is – beide perspectieven heeft ingenomen. Het Nederlandse MBPSL-recht is nergens zo gedetailleerd beschreven als in de twee genoemde boeken. Het betreft niet alleen de wettelijke regels tot in de kleinste onderdelen, maar ook bijvoorbeeld rapporten van de beroepsgroep die bijgedragen hebben aan de inhoud van het recht en zaken zoals de positie van apothekers, naasten en verpleegkundigen die niet opgenomen zijn in formele regels.

Wat betreft het externe perspectief heeft de effectiviteit van het euthanasierecht hem sterk beziggehouden. Hij analyseerde daartoe de gegevens van de evaluatieonderzoeken tot op het bot. Een van de belangrijkste redenen voor het uitvoeren van deze onderzoeken was de effectiviteit van de meldingsprocedure. Als problemen wees John aan dat de grens tussen euthanasie (een verboden handeling) en pijnbestrijding met levensbekortend effect en stoppen met behandeling poreus is en niet aansluit bij de medische praktijk. Hij kwam tot de conclusie dat het het beste was om het hele terrein van de MBPSL op eenzelfde manier te reguleren. Hij meende dat het strafrecht daarvoor niet geschikt was. Zijn voorstel was om euthanasie uit het strafrecht te halen en – net als de andere vormen van MBPSL – onder de medische exceptie te brengen. Dat is: de sociale controle op dit handelen over te laten aan de medische beroepsgroep (en het medisch tuchtrecht). Dat is uiteindelijk niet wat gebeurd is. Het ware niet John als hij daar niet toch een positieve draai aan wist te geven. De legale uitvoering van euthanasie vereist een consultatie van een onafhankelijke arts. Na een aantal jaren bleek dat als die tweede arts meende dat aan de zorgvuldigheidseisen was voldaan, de Regionale Toetsingscommissies Euthanasie bijna altijd tot eenzelfde oordeel kwamen. De beoordeling door de beroepsgroep was, volgens John, toch gerealiseerd.

Voor het euthanasieonderzoek heeft John redelijk wat onderzoeksgelden weten binnen te slepen. Het startte met kwalitatief onderzoek naar de praktijk door twee antropologen (Anne Mei The en Robert Pool), gevolgd door twee losse pro-

jecten (een filosofische analyse door Alex Bood en een beschrijving van het proces van rechtsverandering door Heleen Weyers). En ten slotte een grote subsidie van NWO waarmee Rob Schwitters (post doc), Donald van Tol en Triny van der Ploeg werden aangesteld. Op hetzelfde moment werkten ook Cristiano Vezzoni en Dick Kleijer aan hun promotieonderzoek. Sofia Moratti is de laatste promovenda op dit terrein geweest. De promovendi werden met grote intensiteit begeleid. John las iedere letter en was niet mals in zijn kritiek. Naast veel inhoudelijk relevante en opbouwende opmerkingen waren ook opmerkingen als *awkward* en *bullshit* hun deel. Opmerkelijk is dat hij, ondanks zijn sterke opvattingen over hoe wetenschap bedreven moet worden, de promovendi op dit terrein grote vrijheid liet en nauwelijks stuurde.

De positionering van het vak rechtssociologie

Een laatste onderwerp dat John aan het hart ging, was de vraag: Wat is rechtssociologie? In totaal schreef hij dertien publicaties die dit onderwerp betreffen (13% aandacht). Zijn allerlaatste artikel 'What is sociology of law? (on law, rules, social control and sociology)' is daaraan gewijd (*Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 2017).

Toen hij de vraag 'Wat is rechtssociologie?' voor het eerst behandelde (*Sociale werking van recht* 1996), besprak hij wetenschapsfilosofische kwesties als wetenschappelijke methode, het verschil tussen aspiratie en realisatie bij wetenschappelijk onderzoek, het gewenste perspectief en meer toegespitst op de rechtssociologie: hoe moet recht gedefinieerd worden ten behoeve van de uitoefening ervan? Wat betreft zijn wetenschapsfilosofische positie was Karl Popper zijn belangrijkste aanknopingspunt, voor het perspectief sloot hij aan bij H.L.A. Hart, en voor het rechtsbegrip was vooral de antropologische literatuur een bron van inspiratie. In de laatste versie die vlak voor zijn overlijden is gepubliceerd, beperkte hij zich tot het perspectief, het rechtsbegrip, de wetenschappelijke aard van regels in de rechtssociologie (regels zijn feiten), hun epistemologie en de manier waarop ze bestudeerd moeten worden. Anders dan eerder is er aandacht voor regels niet alleen als onafhankelijke maar ook als afhankelijke variabele. Zijn antwoord op de gestelde vraag – *What is sociology of law?* – luidt: '*Sociology of law is an empirical social science whose subject is social control, that is to say, the social working of rules (primary and secondary), its causes and effects.*' (Griffiths 2017, p. 121). Sociale controle – niet opgevat als beheersing van gedrag maar als 'sociale gedragsregels die van toepassing zijn op handelingskeuzen binnen de [handelings]situatie' (Griffiths 1996, p. 769) – is volgens hem dus het onderwerp van de rechtssociologie. In zijn ogen was sociale controle zelfs een dermate centraal onderwerp voor al het sociale handelen, dat hij de rechtssociologie beschouwde als de moederdiscipline van de sociale wetenschappen. Jarenlang heeft hij het plan gehad om een boek over sociale controle te schrijven. Dat is er echter niet meer van gekomen.

Over de beleidsrelevantie van wetenschap had hij uitgesproken opvattingen. Hij heeft er zich expliciet over uitgelaten in het artikel 'De relevantie van de rechtssociologie'. Wetenschap heeft volgens hem slechts één taak: theorievorming of theorietoetsing. Beleidsmakers zijn, volgens John, niet in staat de juiste (wetenschappelijke) vragen te stellen. Zijn conclusie is dan ook dat "Beleidsrelevantie"

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

als eis en beleidsmakers als beoordelaars moeten worden verwijderd uit de instanties en processen waarin en waardoor rechtssociologisch en ander wetenschappelijk onderzoek gefinancierd en uitgevoerd wordt. Als dat niet gebeurt, zullen wij op alle fronten meer en meer onverteerbare antwoorden op dommere en dommere vragen zien opstapelen” (Griffiths 1984, p. 261).

De organisator

In zijn beginjaren in Nederland zocht John vooral aansluiting bij een kring van juristen en rechtsantropologen die waren verzameld in de Volksrechtsskring met Geert van den Steenhoven, Govaert van den Bergh, Albert Trouwborst, Hans Holleman, Fons Strijbosch, Franz en Keebet von Benda-Beckmann, Els Baerends en Emile van Rouveroy van Nieuwaal, en Herman Slaats en Karen Portier. De Volksrechtsskring was door Van den Steenhoven opgericht met als doel door empirisch onderzoek een bijdrage te leveren aan de rechtspraktijk in ‘ontwikkelingslanden’, met name Indonesië. Hij wilde ook een internationale organisatie opzetten met hetzelfde doel. John en de Von Benda-Beckmanns waren sceptisch over dit zuiver toegepaste programma en stuurden met kracht aan op een meer wetenschappelijke benadering van het fenomeen rechtsppluralisme. Dankzij intensieve discussies waarin John op zijn gebruikelijke duidelijke wijze zijn bezwaren tegen de in zijn ogen paternalistische benadering van Van den Steenhoven uitte, kreeg het programma van de Commission on Legal Pluralism and Unofficial Law (CLP) uiteindelijk het door hen beoogde wetenschappelijke karakter.

John heeft in de beginfase een krachtige impuls gegeven aan het werk van de Volksrechtsskring en de CLP. Samen met Gordon Woodman, Rick Abel en Frank Snyder heeft hij, op dit terrein, het tijdschrift *African Law Studies* omgevormd tot het *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*. Hij is jarenlang hoofdredacteur van dit tijdschrift geweest. Met de grootste inzet bracht hij de concepten van vaak jonge en op het terrein van rechtsppluralisme onervaren auteurs tot volwassen publicaties.

John staat samen met anderen, zoals Kees Schuyt, André Hoekema, Toon Peters en Erhard Blankenburg aan het begin van onze vereniging tijdens de ‘Groesbeekse dagen’.⁵ De Groesbeekdagen waren de voorlopers van de huidige VSR-jaarvergaderingen. Zoals de naamgeving onmiddellijk duidelijk maakt, betrof het de jaarlijkse bijeenkomst (doorgaans één dag, later twee) in een villa-achtig onderkomen aldaar. Dit treffen kwam voort uit het zogenoemde ‘Documentatieproject’: een regelmatig overleg tussen de hoogleraren rechtssociologie en hun medewerkers. Het bleken gedenkwaardige bijeenkomsten. Kees Schuyt heeft het in zijn persoonlijk IM over ‘Poolse Landdagen’ en in de correspondentie met Albert Klijn (specifiek over deze dagen) typeert hij ze als volgt: ‘Wat de sfeer betreft: ik herinner me inderdaad felle debatten (...). Na de discussies werd er wel heel plezierig geborrel en samen gegeten. Dus er was wel degelijk, ondanks de methodologische en normatieve verschillen een “scientific community” al of niet in wording.’

5 Met dank aan Kees Schuyt, RobertJan Smits en André Hoekema voor de informatie.

Robert-Jan Smits over het gebeuren op een dezer dagen (die te Utrecht): ‘Daarna kwam er een clash tussen Kees Schuyt en John Griffiths. (...) Veel interessanter. Kees op de erudiete en filosofische tour, en John op een simpele maar harde empirische wijze. Was leuk!’ Smaken verschillen ook hier. Zo repte André Hoekema, door Albert Klijn gevraagd naar zijn herinnering, over ‘pijnlijke discussie’, waarbij hij verwees naar het duo John en Toon Peters. Later is John minder betrokken geraakt. Hij had over het algemeen een hekel aan conferenties, ervoer het als een verspilling van tijd.

Johns opvatting als docent was dat studenten – vertaalde – originele teksten moesten lezen. In dat kader bracht hij een canon van literatuur samen die de basis vormen voor zijn eigen theoretische invalshoek. Collega’s en studentassistenten werden aan het vertalen gezet, nauwlettend door John op de vingers gekeken. Mensen uit den lande werden gevraagd ‘noten’ bij de artikelen te schrijven, zodat studenten achtergrondinformatie kregen. John redigeerde dat alles met straffe hand.

In kleine, informele kring en daardoor minder zichtbaar voor het wetenschappelijke forum was John de aanjager in verschillende *gatherings*. Allereerst de huissymposia aan het Groningse Schuitendiep. John hechtte groot belang aan bijeenkomsten met promovendi en andere collega’s. Onderwerp van gesprek waren uiteraard de schrijfsels van een van de aanwezigen, en later ook van gasten. Overbodig te vermelden dat de discussies geanimeerd waren en steevast werden afgesloten met één of twee glazen wijn en een kaasje.

Een voortzetting daarvan, maar dan buitenshuis, vormde de vakgroepsvergaderingen in Café Hamming te Garnwerd. Ook daar werden naast de dagelijkse gang van zaken artikelen, al dan niet in wording, besproken. Het was dan ook die plaats waar oud-medewerkers en collega’s op 24 mei 2017 bij wijze van afscheid zowel zijn essay – ‘What is Sociology of Law?’ – als belangwekkende gebeurtenissen uit het verleden met John bespraken. Tot ieders verbazing – en die van John zelf misschien nog het meest – had hij de energie om de hele bijeenkomst in al zijn levendigheid mee te doen.

Daarnaast waren er de ‘Chazeras-werkweken’, genoemd naar de ‘boeren-vlek’ in de Auvergne; in het buitenhuis werd gedurende een week (van zaterdag tot zaterdag) gewerkt en gerecreëerd. Met niet aflatende ijver bedacht John (en ook Albert Klijn) thema’s en mensen die daar mogelijk in geïnteresseerd waren om ze vervolgens te overtuigen deel te nemen aan een bijeenkomst. Het karakter van die bijeenkomsten komt het best tot uitdrukking door de gedurende de eerste week (1994) bedachte typering waarvan de naam Chazeras het acroniem vormde: **C**ollectieve **H**oofd**A**rbeid **Z**onder **E**rgernis op het terrein van **R**echt, **A**ntropologie en **S**ociale wetenschap.⁶ Artikelen, onderzoeksrapporten en niet te vergeten dissertaties hebben er hun begin (MBPSL) en hun afronding (derde editie van het leerboek) gevonden. Er werd de hele dag hard gewerkt – al dan niet onderbroken

6 De eerlijkheid gebiedt te vermelden dat de S oorspronkelijk stond voor Statistiek; dat vonden we bij nader inzien te smal. Niet minder tekenend voor de sfeer is het feit dat publicaties die daar vervaardigd werden steevast begonnen met een eerste voetnoot waarin het Chazeras-genootschap bedankt werd.

Keebet von Benda-Beckmann & Heleen Weyers

door een lunch waar natuurlijk het werk ter tafel kwam – en 's avonds gegeten en gedronken, waarbij duizend andere onderwerpen werden besproken. John had over alles een opvatting. Toen hem dat een keer werd tegengeworpen, was zijn antwoord: dat verwacht je toch zeker ook als je me een vraag stelt? De traditie hield bijna tien jaar stand; de laatste werkweek vond plaats in 2003 (de foto daarvan is opgenomen in de Engelse tekst van zijn afscheidsrede).

Afsluiting

Johns entree in de Nederlandse rechtssociologie leidde in de aanvang soms tot de vraag: was hij nu een typische Amerikaan die hier de boel kwam opschudden? Terugkijkend wijst die kwestie in tegengestelde richting: is hij in de loop der tijd niet meer en meer Nederlander geworden? Dat dominante, extraverte en sterk de eigen mening ponerend, dat alles doet al snel de associatie met zijn Amerikaanse roots opkomen. Als die associatie enige werkelijkheidswaarde heeft in zijn algemeenheid, dan is John op en top Amerikaan gebleven. Anderzijds had John echter geen goed woord over voor het dogmatische denken dat Amerikanen in velerlei vorm eigen is. Ook politiek gesproken stond hij mijlenver af van de Amerikaanse kijk op het leven en de maatschappelijke ontwikkelingen. Sociaal en Liberaal, dat waren begrippen die hem op het lijf geschreven waren; vanaf de begindagen een GroenLinkser, totdat hij GroenLinks te neoliberaal vond en lid werd van de Partij van de Arbeid. Nederlander kon het bijna niet. En ook typerend voor hem waren de laatste zinnen van zijn Groningse afscheidsrede, waarin hij zijn bevoorrechte herkomst onomwonden releveerde: bevoorrechtiging legt verplichtingen op en biedt in generlei opzicht grond om zich daarop te laten voorstaan.

Referenties

- Griffiths, J., 'The distribution of legal services in the Netherlands', *British Journal of Law and Society* 1977-4(2), p. 260-286.
- Griffiths, J., 'Enige aspecten van de verdeling van beroepszaken in drie juridische faculteiten', *Ars Aequi* 1977-26, p. 693-707.
- Griffiths, J., 'Is law important?', *New York University Law Review* 1978-54, p. 339-374.
- Griffiths, J., 'The general theory of litigation – a first step', *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 1983-4(2), p. 145-201.
- Griffiths, J., 'De relevantie van de rechtssociologie', *Recht en Kritiek* 1984-10, p. 257-261.
- Griffiths, J., 'Current legal anthropology in the Netherlands: trend report' (p. 105-162), in: J. van Houtte (ed.), *Sociology of Law and Legal Anthropology in Dutch Speaking Countries*, Dordrecht: Martinus Nijhoff 1985.
- Griffiths, J., 'Recent anthropology of law in the Netherlands and its historical background' (p. 11-66), in: K. von Benda-Beckmann & F. Strijbosch (eds.), *Anthropology of Law in the Netherlands: Essays on Legal Pluralism*, Dordrecht: Foris Publications 1986.
- Griffiths, J., 'What is legal pluralism?', *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 1986-18(24), p. 1-55.
- Griffiths, J., 'What do Dutch lawyers actually do in divorce cases?', *Law and Society Review* 1986-20(1), p. 135-175.

- Griffiths, J., 'De rol van de rechter bij de totstandkoming van bezoek na echtscheiding', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 1987-9(1), p. 3-16.
- Griffiths, J., 'Een toeschouwersperspectief op de euthanasiediscussie', *Nederlands Juristenblad* 1987-62(22), p. 681-693.
- Griffiths, J., 'De sociale werking van rechtsregels en het emancipatoire potentieel van wetgeving' (p. 27-46), in: T. Havinga & B. Sloot (red.), *Recht: bondgenoot of barrière bij emancipatie*, 's-Gravenhage: Vuga Uitgeverij 1990.
- Griffiths, J. (red.), *De sociale werking van recht. Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen Ars Aequi Libri 1996.
- Griffiths, J., 'Sociale controle' (p. 763-775), in: J. Griffiths (red.), *De sociale werking van recht. Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1996.
- Griffiths, J., 'The social working of legal rules', *Journal of Legal Pluralism and Unofficial law* 2003-35(48), p. 1-84.
- Griffiths, J., 'De sociale werking van wetgeving' (p. 467-505), in: J. Griffiths & H. Weyers (red.), *De sociale werking van recht, Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005.
- Griffiths, J., 'What is sociology of law? (on law, rules, social control and sociology)', *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 2017-49(2), p. 93-142.
- Griffiths J., A. Bood & H. Weyers, *Euthanasia & Law in the Netherlands*, Amsterdam: Amsterdam University Press 1998.
- Griffiths, J. & H. Weyers (red.), *De sociale werking van recht. Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005.
- Griffiths J, H. Weyers & M. Adams, *Euthanasia and law in Europe*, Oxford and Portland: Hart Publishing 2008.
- Vakgroep Rechtsfilosofie en Rechtssociologie RUG, *Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1987.
- Vakgroep Rechtsfilosofie en Rechtssociologie RUG, *Een kennismaking met de rechtssociologie en rechtsantropologie*, 2e druk, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1992.